

Konunun uzmanlarınca hemfikir olunduğu üzere Alevilik daha çok sözlü gelenek yoluyla günümüze ulaşmıştır ve toplumsal koşullar bunu zorunlu kılmıştır. Sünnilikten farklı olarak kendine özgü toplumsal kurumlar geliştiren Alevilik daha çok saz ve söz birlikteliğine dayanan sözlü gelenek aracılığıyla yüzyıllardır devam edegelmiştir. Sözlü geleneğin ağırlığından ve toplumsal yapıdan dolayı olsa gerek, Aleviler arasında varolan sınırlı sayıda yazılı eser de adeta kutsal bir niteliğe bürünmüştür. Alevilerce “*Buyruklar alelade kitaplar olmayıp, “Erenlerin Buyruğu”durlar*” ve onlar kutsaldır, onlara büyük saygı duyulur. Kaldı ki herkeste de bu kitaplar bulunmaz. Zaten bu kitaplarda yer alan ifadelerin

1

yanısıra, alan araştırmalarından elde edilen veriler de bu yöndedir. İşte burada sır meselesi söz konusu olmaktadır. “

sırrı faş

” etmemek yani açıklamamak, Alevilerin kentleşmeden önceki en önemli özelliği idi. Kentleşme sonrası bu durum değişmekle birlikte, hala bu geleneği koruyan insanlar da bulunmaktadır. Yapılan yayınlar ve kentleşme olgusu çerçevesinde ortaya çıkan yeni sosyal yapılanma Aleviliğin de bu yeni ortama adaptasyonu ile sonuçlanmıştır. Bu hızlı değişim ortamında hala sözlü geleneğin aktarıcısı konumunda olan yaşlı kuşaklar, ozanlar/aşıklar ve dedelerin zihinlerinde varolan bilgiler büyük önem taşıyor. Sözlü geleneğin mutlaka alan araştırmaları ile derlenmesi ve kaydedilmesi büyük önem taşımaktadır. Aleviliğin Sözlü geleneğinin değişik cephelerine ilişkin verilerini sunan ciddi bir çalışma da ne yazık ki bugüne kadar yapılmamıştır. Ayrıca Sözlü geleneğe ilişkin verilerin sağlanması da pek kolay değildir. Hele Aleviler gibi tarihsel ve sosyal koşullar nedeniyle içine kapanık bir toplumsal yapılanmaya sahip ve kendilerinin dışındaki kimi egemen inanç gruplarınca horlanmış toplulukların inançları sözkonusu olduğunda bilgi elde edinebilmek daha da zor olmaktadır. Yüzyıllardır kapalı bir toplumsal yaşam sürmüş olan Alevi kitleler, inançlarına ve tarihsel geçmişlerine ilişkin bilgileri de kutsal kabul etmiş ve bunların kendilerinden olmayan kişilere açıklanması tabu olarak görülmüştür.

Sözlü geleneğin ağırlığı Alevilikte yazılı kaynakların olmadığı anlamına gelmez. Sözlü gelenek daha ağırlıktadır ancak Aleviliğin yazılı kaynakları da tabii ki vardır. Ancak Aleviliğe ilişkin yazılı kaynakların sınırlı olduğu bilinmektedir. Bütün bu sınırlılığa karşın Alevilik hakkında önemli verilerin sağlanabileceği birçok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların sağlanmasına yönelik önemli engellerin olduğu da konuyla ilgilenen araştırmacıların çok iyi bildiği bir gerçektir. İlk engel Alevilerin kendilerinden kaynaklanmaktadır. Anadolu'nun bir çok yöresinde hala kutsal olarak görülen ve araştırmalar açısından önemli bir çok belge gizlenmekte, bu belgeler ya zaman içerisinde deforme olmakta veya bunların ne olduğunu bilmeyen kişilerce yok edilebilmektedir. Tüm bu olumsuz yok olma sürecine karşın Alevilerin evlerinde hala birçok el

Aleviliğin Yazılı Kaynakları ve Alevi Buyrukları Hakkında

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

yazması veya Osmanlı Devleti'nin son döneminde basılmış matbu eserler belgelerin olduğu bilinmektedir. Ancak bu belgelere ulaşmak araştırmacılar açısından oldukça zordur. Çünkü bu belgeler en yakın akrabalarından bile gizlenmektedir, onlara bile verilmemektedir. Biz bunu alan araştırmalarımız sırasında bizzat gözlemlene olanağı bulduk. Bir diğer sorun devlet arşivlerinden ve kütüphanelerden kaynaklanmaktadır. Arşivlerde binlerce belge hala tasnif edilmeyi beklemekte, eski belge ve eserlerin bulunduğu kütüphanelerden yararlanabilmek çeşitli bürokratik izinlerin alınmasını gerektirmekte, bazılarında ise hiç yararlanılamamaktadır. Bu zorlukların yanısıra bir başka engel de bu belgelerden yararlanabilecek düzeyde uzmanlığa sahip kişi sayısının oldukça az sayıda olmasından kaynaklanmaktadır. Zaman geçirilmeden varolan bu kaynaklar sistematik ve düzenli olarak toplanmalı ve bu şekilde bu kaynaklardan oldukça yararlı bilgiler bilimsel yöntem doğrultusunda elde edilmelidir. Anadolu'nun sosyal tarihinin doğru bir şekilde incelenebilmesi ancak bu kaynaklardan da yararlanılabilmesi ile olanaklı olabilecektir.

Alevilikle ilgili yazılı kaynakları genel olarak şu şekilde sınıflandırmak olanaklıdır:

1. Elyazması eserler, 2. Basılı eserler, 3. İcazetname veya Secereler, 4. Mektup, tapu vb. diğer arşiv belgeleri

Alevî köylerinde yaptığımız araştırmalarda, daha çok dede evlerinde ve tanınmış dergahlarda ve bazı tanınmış kitaplıklarda genel olarak şu kitapların var olduğunu söyleyebiliriz² (A. Yaman 1998a):

1.

1.

Seyyid Nesimi, Şah Hatayi, Pir Sultan Abdal gibi Alevi Ozanlarının nefeslerinin ve deyişlerinin yer aldığı kitaplar³ (Cönkler ve Divan'lar),

2.

Buyruk olarak bilinen (Menakıb-ı İmam Cafer-i Sadık, Hutbe-i Düvaz-deh İmam/Menakıb-ı Seyyid Safi) kitaplar,⁴

3.

Hacı Bektaş Velî'nin müritleri ve diğer erenlerle yaşadığı olayları menkıbevi bir şekilde konu alan Makalat-ı Hacı Bektaş-ı Velî ve Velayet-name-i Hacı Bektaş-ı Velî adlı kitaplar,

4.

Aleviliğin Yazılı Kaynakları ve Alevi Buyrukları Hakkında

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Yemin'in **Faziletname-i İmam Ali** adlı eseri,

5.

Fuzulî'nin **Saadete Ermişlerin Bahçesi (Hadikat-üs-Suada)** adlı eseri,

6.

Seyyid Ali Sultan, Hacım Sultan, Şücaettin Veli, Demir Baba, Otman Baba gibi erenlerin merkeblerini anlatan risale, menakıbnâme ve vilayetnâmeler(Risale-i Virani Baba, Menakıb-ı Hacım Sultan, Velayetname-i Seyyid Ali Sultan Baba İlyas-ı Horasanî Menakıbi, Şuca Baba Velayetnamesi, Otman Baba Velayetnamesi)

7.

Kerbela olayını konu alan **Makel-i Hüseyin** (Kastamonulu Şazi'nin **Makel**, Yahya b. Yahya'nın **Makel**, Edhem'in **Vaka-i Kerbela**, Hacı Nurettin'in **Vaka-i Kerbela**, Cami'nin **Saadetname**, Lamiî'nin **Makel-i Ali Resul**, Ali Ferruh'un **Kerbela**, İbnülemin Ali Haydar İlimî'nin **Haile-i Kerbela**, Kazım Paşa'nın **Riyaz-ı**

Asfiya-Makalid-i Aşk)

kitapları

8.

Risale-i Hüseyin

9.

Kumru Karı-ı Mesab ve Döğül-ü Hasanayn

10.

Cebel Kulu, **Caridan** adı ile yazması (Demirical) gibi eserlerin varlığını biliyoruz.

Yukarıdaki verileri kaynaklardan Alevilikle ilgili bilgilerin elde edilmiş olduğu açıktır. Yanı sıra ve mekâmbelî kaynaklardan da dikkatli bir inceleme ile çok önemli bilgilerin elde edilmiş olduğu muhakkaktır. Bunu 1925'teki bir makalesinde Prof. Köprülü şu şekilde ifade ediyor (Köprülü 1995: 9): "Bütün bu araştırmalar için gözü önünde tutulacak diğer bir nokta da, şimdiye kadar tamamen uydurma sayılan "Velayetname"nin herhalde tarhihi bir esasa dayandığı meselesidir. Kesinlikle bir tarhihi

Aleviliğin Yazılı Kaynakları ve Alevi Buyrukları Hakkında

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

aleviliğe tabii kutlak suretiyle, ondan büyük yararlar sağlanabileceğini "Bektayik Tarhi" adıyla hazırladığımız eserde izzat denedik.

*Kıymetli burada mekberleri bilginin yer aldığı eserlerden de yararlı

veriler elde edilebileceğini ifade etmiş olmaktadır. Bu zamana kadar ne yazık ki yukarıda sunduğumuz Alevilerin esas atıldığı kaynaklardan araştırmacılarca ne yazık ki yararlanılmamış, hatta cımarlıca birçok günümüz Türkçesine bile aktarılmış değildir.

Son zamanlarda Büyük konuyla Anke Oteri-Başbakan adı Alman bir araştırmacı ilgilenmiş. (Oteri-Başbakan 1996: 1-8) Ancak bu araştırmaların devamı gelmemiş. Yine Harvard Üniversitesi'nden genç araştırmacı Ayfer Karakaya-Sump konuyla ilgilenmekte ve çeşitli Büyük nüshaları üzerinde çalışmaktadır. Bu çok güzel bir gelişmedir. Biz de elimizde bulunan Buyrukları fotoğraflarını kendine vermiş. Kendisinin verdiği bilgiye göre Ayfer şu sırada İstanbul'da bir kitapçıkta elde

edilmiş Liva-yı Saucularında, yani Meriç'te yazılmış 1623 tarihli bir Büyük nüshası üzerinde çalışmaktadır. Ümitsiz zannıyla bu esek ve çok değerli veriler için kaynaklarla ilgili bilgileri öğrendi ve ortaya güzel çalışmalar çıkar.

Anadolu'da yaşayan Tattaso Aleviler olsun, Çipiri Aleviler olsun, Ota ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Aleviler olsun yüz yüze bir bapıruvı kitabına en büyük saygıyı göstermişlerdir. Bu bapıruvı kitabının içeriği kadar halk arasında adı da bir o kadar gizemli ve kutsaldir. **BUYRUK** ... Evet "Buyruk" adı verilen bu kutlak kitap Aleviliğin temelinde ilişkin en temel buyrukları içerir. Ayaklı'nın da ifade ettiği gibi "...Buyruk adından anlaşılacağı üzere, bir yol ve ibadet çitliliği,

program, ilmi/Asli, daha doğrusu anayasasıdır.

" Aleviliği

yüz yüze yapılan Dedeler de bu buyrukları esas alarak yolu ve ehkân yürütürler. Büyük kitapları daha çok ki Alevi ulusunun adlarına izahları adlandırılır. Bu ki Alevi Ulusu'ndan birincisi Atıncı İmam Cefar-i Sadık ve diğer ise Şah İsmail Hataiy'in atası Şeyh Safiyüddin Erdelî'dir. Yarı Buyruklar temelinde İmam Cefar-i Buyruğu ve Şeyh Safi Buyruğu olarak ki ötür. Vısrarî Baba Buyruğu adıyla anılan bir elyazması eser de bulunmaktadır ancak bu eser gerçek

olarak daha farklıdır ve Vısrarî Baba'nın nüshalarını içermektedir. Aleviliğin yol ve ehkânına ilişkin verileri ele almaz.

Buyruk adıyla bilinen bu elyazmaları hangi adlarla anılır bunları da kısaca belirtelim:

Menakib-i İmam Cefar-i Sadık,

Menakib-i Safi,

Menakib-i Şeyh Safi,

Menakib-i Erifya,

Hutbe-i Divandeh İman,

Menakib-Nâme,

Menakib-ül Erar Bâhçe'ül Ahrar,

Elyazmaları Büyük kitapları daha çok Dede evlerinde bulunur. Çünkü Alevilerce dedelerin sayısı kutsaldır, dede en bilgilidir, bilgiyi saklamakta bulunduran ve verdiği bilgiye inanılan yegane güçtür. "Buyruk" kitaplarına sahip, onları okuyabilir, tüm bu ritüellerle takipçilerin her türlü problemlerine çözüm getirebilir. Dedelerin eğitimlerinde Buyrukları rolü büyüktür. Ayrıca takipçilere verdikleri bilgilerinde de "Buyruk" temel bapıruvun kaynağıdır. Buyruk'ta Aleviliğin temel dogmaları kurulan

ve yola, ehkânı uygulamaları takipçilere uygulanacak yaptırımlar ayrıntısıyla açıklanmıştır.

Gördü burda daha önce yayımlanmış "Buyruk" kitaplarına ilişkin genel bir değerlendirme sunmak istiyorum".

1.

Bu eser, Buyruk, Ankara 1988. "Bütün Alevi kaynakları" başlıklı bu kitapta Alevilerin en önemli eserleri, Alevi buyrukları ve diğer eserleri yer almaktadır. Bu eser, Alevilerin en önemli eserleri, Alevi buyrukları ve diğer eserleri yer almaktadır. Bu eser, Alevilerin en önemli eserleri, Alevi buyrukları ve diğer eserleri yer almaktadır.

Buyruk - İmam Cefar-i Sadık'ın buyruklarıdır. Bu eser, Alevilerin en önemli eserleri, Alevi buyrukları ve diğer eserleri yer almaktadır. Bu eser, Alevilerin en önemli eserleri, Alevi buyrukları ve diğer eserleri yer almaktadır.

2.

Aleviliğin Yazılı Kaynakları ve Alevi Buyrukları Hakkında

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Hasan Hüseyin, *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*, İstanbul, 1982. Bu kitap, İsmailî cemaatinin kuruluşuna ilişkin bazı sorulara yanıt olarak yazılmıştır. İsmailîlik ve Alevîlik arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermektedir. İstanbul, 1982. 100 sayfa. 100 kuruş.

3.

Faiz Rıza, *Alevîlik*, İstanbul, 1982. Bu kitapta Alevîlik hakkında genel bilgiler verilmektedir. Alevîlik hakkında bilgi isteyenler için yararlı olacaktır. İstanbul, 1982. 100 sayfa. 100 kuruş.

4.

Yusuf İsmail, *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*, İstanbul, 1982. Bu kitap, İsmailî cemaatinin kuruluşuna ilişkin bazı sorulara yanıt olarak yazılmıştır. İsmailîlik ve Alevîlik arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermektedir. İstanbul, 1982. 100 sayfa. 100 kuruş.

5.

Hasan Hüseyin, *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*, İstanbul, 1982. Bu kitap, İsmailî cemaatinin kuruluşuna ilişkin bazı sorulara yanıt olarak yazılmıştır. İsmailîlik ve Alevîlik arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermektedir. İstanbul, 1982. 100 sayfa. 100 kuruş.

6.

Ali Rıza, *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*, İstanbul, 1982. Bu kitap, İsmailî cemaatinin kuruluşuna ilişkin bazı sorulara yanıt olarak yazılmıştır. İsmailîlik ve Alevîlik arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermektedir. İstanbul, 1982. 100 sayfa. 100 kuruş.

7.

Hasan Hüseyin, *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*, İstanbul, 1982. Bu kitap, İsmailî cemaatinin kuruluşuna ilişkin bazı sorulara yanıt olarak yazılmıştır. İsmailîlik ve Alevîlik arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermektedir. İstanbul, 1982. 100 sayfa. 100 kuruş.

8.

Hasan Hüseyin, *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*, İstanbul, 1982. Bu kitap, İsmailî cemaatinin kuruluşuna ilişkin bazı sorulara yanıt olarak yazılmıştır. İsmailîlik ve Alevîlik arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermektedir. İstanbul, 1982. 100 sayfa. 100 kuruş.

BİBLİYOGRAFYA

Hasan Hüseyin (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Ali Rıza (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Yusuf İsmail (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Faiz Rıza (1982). *Alevîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Hasan Hüseyin (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Ali Rıza (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Hasan Hüseyin (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Hasan Hüseyin (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Hasan Hüseyin (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

Hasan Hüseyin (1982). *İsmailî Cemaatın Kuruluşuna İlişkin Bazı Sorulara Yanıt Olarak Alevîlik ve İsmailîlik*. İstanbul: 100 sayfa. 100 kuruş.

